

ПРОПОЗИЦІЇ
Міністерства юстиції України
до проєкту Закону України «Про внесення змін до статті 182
Кримінального процесуального кодексу України щодо можливості
звернення в дохід держави застави щодо якої слідчим суддею,
судом не було вирішено питання про її повернення
підозрюваному, обвинуваченому, заставодавцю»,
внесеного на розгляд Верховної Ради України
народними депутатами України Масловим Д.В., Іонушасом С.К. та іншими
(реєстр. № 7705 від 29 серпня 2022 року)

до першого читання

Міністерство юстиції України опрацювало проєкт Закону України «Про внесення змін до статті 182 Кримінального процесуального кодексу України щодо можливості звернення в дохід держави застави щодо якої слідчим суддею, судом не було вирішено питання про її повернення підозрюваному, обвинуваченому, заставодавцю» (реєстр. № 7705 від 29 серпня 2022 року) (далі – проєкт Закону), внесений на розгляд Верховної Ради України народними депутатами України Масловим Д.В., Іонушасом С.К. та іншими, і в межах компетенції повідомляє.

Розділом I проєкту Закону пропонується статтю 182 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) доповнити новою частиною дванадцятотою такого змісту:

«12. Застава щодо якої слідчим суддею, судом не вирішено питання про її повернення підозрюваному, обвинуваченому, заставодавцю протягом чотирьох років з дня набрання законної сили ухвалою слідчого судді, суду про зміну або скасування запобіжного заходу у вигляді застави, ухвалою суду про закриття кримінального провадження, вироку суду, звертається в дохід держави.

У такому разі звернення застави в дохід держави здійснюється на підставі ухвали слідчого судді, суду, що постановляється згідно з правилами цього Кодексу, за власною ініціативою без участі підозрюваного, обвинуваченого, заставодавця.»

Як вбачається з пояснювальної записки до проєкту Закону, на цей час положеннями КПК не врегульовано питання щодо застави, яка не була звернена в дохід держави та не повернена підозрюваному, обвинуваченому, заставодавцю після припинення дії цього запобіжного заходу у зв'язку з відсутністю заяви зазначених осіб про її повернення.

Водночас КПК не містить вимоги щодо обов'язку підозрюваного, обвинуваченого, заставодавця подати заяву для повернення застави.

Частиною одинадцятотою статті 182 КПК передбачено, що застава, що не була звернена в дохід держави, повертається підозрюваному, обвинуваченому, заставодавцю після припинення дії цього запобіжного заходу.

Тобто КПК передбачається, що припинення дії запобіжного заходу у вигляді застави є підставою для її повернення.

Згідно з практикою Європейського суду з прав людини (далі – Європейський суд) застава в кримінальному провадженні становить «майно» в розумінні статті 1

Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (далі – Перший протокол до Конвенції).

Так, стаття 1 «Захист власності» Першого протоколу до Конвенції передбачає, що кожна особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права.

Проте попередні положення жодним чином не обмежують право держави вводити в дію такі закони, які вона вважає за необхідне, щоб здійснювати контроль за користуванням майном відповідно до загальних інтересів або для забезпечення сплати податків чи інших зборів або штрафів.

Скарга щодо неповернення застави заявнику була розглянута Європейським судом у справі «Lavrechov v. TheCzechRepublic» (від 20 вересня 2013 року, заява № 57404/08).

За обставинами справи в межах кримінального провадження до заявника застосовано запобіжний захід у вигляді застави, яку після виправдувального вироку звернено в дохід держави.

У вказаній справі Європейський суд зазначив, що конфіскація застави становила втручання держави у права власності заявника, та наголосив, що для того, щоб втручання було сумісним із статтею 1 Першого протоколу до Конвенції, воно має бути законним, відповідати загальним інтересам і забезпечувати справедливий баланс між вимогами загальних інтересів суспільства та захистом основоположних прав особи.

На думку Європейського суду, оцінюючи пропорційність втручання, слід брати до уваги, з одного боку, важливість переслідуваної мети, а з іншого, тягар, покладений на заявника, включаючи характер втручання, поведінку заявника та державних органів (пункт 44 рішення).

Європейський суд підкреслив, що мета застави полягає в тому, щоб забезпечити належне проведення кримінального провадження, і, зокрема, забезпечити явку обвинуваченого на слухання.

Проте у зазначеній справі проведення судового розгляду значно ускладнювалося тим, що заявник не виконував умов звільнення під заставу, зокрема не з'являвся на жодне зі слухань та не надавав суду будь-якої допомоги, хоч і повинен був знати, що таким чином порушує умови свого звільнення під заставу.

Крім того, на думку Європейського суду, той факт, що заявника виправдано, не означає, що його кримінальне переслідування було незаконним або мало інші недоліки, а результат судового розгляду не має прямого відношення до питання про те, чи потрібно звертати заставу в дохід держави (пункти 48–50 рішення).

У вказаній справі Європейський суд дійшов висновку, що рішення про позбавлення заявника застави, незважаючи на його виправдання, досягло «справедливого балансу» між вимогами загальних інтересів громади та вимогами прав заявника, оскільки він порушував умови свого звільнення під заставу, та встановив відсутність порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції.

На відміну від зазначеного рішення Європейського суду положення проєкту Закону, якими повернення застави ставиться не в залежність від порушення особою умов застави, а в залежність від прийняття чи неприйняття судом

відповідного рішення, не переслідує жодної легітимної мети в інтересах суспільства, яка виправдовувала б таке втручання, а позбавлення таким чином особи належних їй коштів призведе до порушення права, гарантованого статтею 1 Першого протоколу до Конвенції.

Звертаємо увагу, що пояснювальна записка до проєкту Закону не містить обґрунтування щодо встановлення строку «протягом чотирьох років», коли слідчий суддя, суд може за власною ініціативою здійснити звернення застави в дохід держави, оскільки в окремих випадках такий строк може перевищувати чотири роки.

Пропоновані проєктом Закону зміни не містять випадків, умов та обставин, у зв'язку з якими слідчим суддею, судом не було вирішено питання про повернення застави підозрюваному, обвинуваченому, заставодавцю та після встановлення яких слідчий суддя, суд мають право виносити відповідну ухвалу.

Натомість положеннями КПК визначено умови повернення застави, відповідно до яких застава має бути повернута підозрюваному, обвинуваченому заставодавцю, якщо: *відсутні підстави для застосування негативних наслідків для звернення застави в дохід держави (частина восьма статті 182 КПК); ухвала про застосування запобіжного заходу припинила свою дію у зв'язку із закінченням строку дії ухвали про обрання запобіжного заходу або у зв'язку з набранням чинності іншим судовим рішенням – ухвалою про заміну запобіжного заходу (положення статті 203 КПК); заставодавець, тобто особа, яка внесла застава, не дає своєї згоди на можливе її звернення судом у майбутньому на виконання вироку в частині майнових стягнень (частина одинадцята статті 182 КПК).*

Проєктом Закону мають бути визначені виключні випадки, які унеможливають звернення застави в дохід держави за відсутності вини підозрюваного, обвинуваченого.

Перший заступник Міністра

Микола КУЧЕРЯВЕНКО